

Spolufinancováno
Evropskou unií

Za hranice sociálního vyloučení: Jak nás komunitní práce připravuje na občanskou transformaci odolnějšího Česka

Michal Kandler, Matouš Knapp

2025

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus v rámci projektu „Podpora územního rozšíření a metodického rozvoje komunitní práce v území s koncentrací sociálního vyloučení (KP)“, registrační číslo projektu: CZ.03.02.02/00/22_004/0000341

ANOTACE:

Odborný článek vzniklý v rámci projektu ASZ MMR ČR *Podpora územního rozšíření a metodického rozvoje komunitní práce v území s koncentrací sociálního vyloučení (KP) (03.02.02/00/22_004/0000341)* zdůrazňuje transformační potenciál komunitní práce při rozvoji spolupráce obyvatel ohrožených sociálním vyloučením na úrovni místního společenství. Podporou občanské emancipace lidí na okraji společnosti přesouváme pozornost od jejich individuálních problémů ke kolektivním řešením. Text obhájí význam zapojení místních obyvatel se zvláštním zřetelem na ty, kteří čelí sociálnímu vyloučení, do rozhodování a komunitních iniciativ a staví tento přístup do kontrastu s většinovou (individuální) sociální prací a politikami sociálního začleňování zaměřenými primárně na potřeby a deficit jednotlivce. Dále zdůrazňuje potřebu vyrovnané součinnosti místních institucí a obyvatel při společném úsilí o sociální začlenění. Odborná metoda komunitní práce nenahrazuje, avšak vhodně doplňuje hlavní proud individuální sociální práce a v agendě sociálního začleňování má nezastupitelné místo v celostním přístupu orientovaném na komplexní řešení a udržitelnost změn.

ÚVOD

Tento odborný text vznikl v rámci projektu *Podpora územního rozšíření a metodického rozvoje komunitní práce v území s koncentrací sociálního vyloučení (KP)* (03.02.02/00/22_004/0000341). Na základě české i zahraniční odborné literatury a také zkušenosti projektu s realizací komunitní práce v České republice osvětluje roli a význam komunitní práce v procesech sociálního začleňování. Na problematiku sociálního vyloučení navazuje kapitola věnovaná komunitní práci, jejím principům, cílům a v neposlední řadě přínosům komunitní práce na základě realizovaných projektů komunitní práce včetně těch podporovaných v rámci projektu KP. Text je určen všem realizátorům komunitní práce, ale také obcím a dalším institucím veřejné správy jako inspirativní materiál zasazující komunitní práce do širšího společenského kontextu.

Četné zahraniční výzkumy ukazují, že občané potřebují silné komunitní vazby k tomu, aby mohli plně prosperovat v občanské, environmentální i ekonomické oblasti života¹. Post-industriální, zejm. poválečný a post-komunistický vývoj naší společnosti, manifestovaný ve strukturálně postižených regionech ČR, vedl k rozpadu a zprůtrhání sociálních vazeb a místního ukotvení. Taková eroze sociální struktury představuje sociálně-ekonomické a zdravotní důsledky pro celou společnost. Dle Holt-Lunstad a kol. (2015) snižuje epidemie osamělosti v USA věk dožití až o 15 let, srovnatelně jako kouření 15 cigaret denně.

Graf 1: Nedostatek sociálních kontaktů je stejně nebezpečný jako kouření až 15 cigaret denně

1 Viz např.:

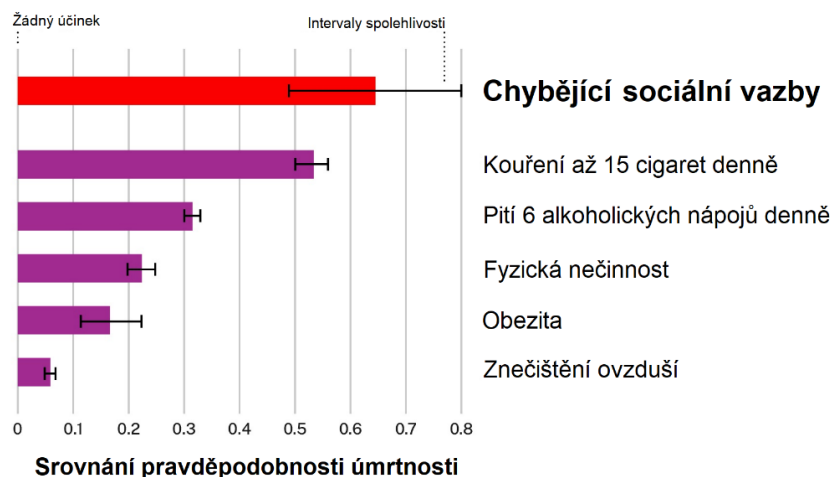
Buonanno, Paolo, Montolio, Daniel and Vanin, Paolo, (2009), [Does Social Capital Reduce Crime?](#), *Journal of Law and Economics*, **52**, issue 1, p. 145-170;

Menahem, G., Doron, G., & Itzhak Haim, D. (2011). Bonding and Bridging Associational Social Capital and the Financial Performance of Local Authorities in Israel. *Public Management Review*, 13(5), 659–681. <https://doi.org/10.1080/14719037.2010.532962>;

Byung-Yeon Kim, Youngho Kang, Social capital and entrepreneurial activity: A pseudo-panel approach, *Journal of Economic Behavior & Organization*, Volume 97, 2014, Pages 47-60, ISSN 0167-2681, <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2013.10.003>;

Smith, J.W., Anderson, D.H. and Moore, R.L. (2012), Social Capital, Place Meanings, and Perceived Resilience to Climate Change*. *Rural Sociology*, 77: 380-407. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2012.00082.x>;

Holt-Lunstad J, Smith TB, Layton JB (2010) Social Relationships and Mortality Risk: A Meta-analytic Review. *PLoS Med* 7(7): e1000316. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000316>.

Zdroj: Holt-Lunstad, J., Robles T. F. Sbarra D. A. (2017). Advancing Social Connection as a Public Health Priority in the United States. *American Psychology*. 72(6): s. 517-530. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/amp0000103>

V diskurzu sociálního začleňování hraje komunitní práce a aktivní zapojení socio-prostorově vyloučených komunit dosud marginální, i když v posledních letech zároveň čím dál významnější roli. Odborníci a tvůrci politik se převážně zaměřují na deficity a příčiny na straně jednotlivců a rodin žijících v sociálním vyloučení (viz [Strategické plány sociálního začleňování](#) volně dostupné na stránkách www.socialni-zaclenovani.cz). Pospíšil a Trlifajová (2023, s.8) popisují, jakým způsobem docházelo i v samotné Agentuře ke zneviditelnění strukturálních problémů: „V souladu s výše popsány procesy se v Agentuře institucionálně ukotvuje proces, ve kterém se zájem veřejných politik zužuje na opatření cílená na malou skupinu lidí ohrožených chudobou – v českém kontextu především na romské obyvatele segregovaných částí měst a obcí, takzvaných sociálně vyloučených lokalit. Myšlenkové propojení mezi chápáním sociálního vyloučení jako prostorové koncentrace Romů vedlo k tomu, že konzultanti Agentury působili v řadě obcí, které zároveň aplikovaly politiky nulové tolerance. Byť Agentura přímé diskriminační praxe na obecní úrovni odsuzovala, s těmito politikami ji zároveň spojoval důraz na lokální úroveň, individuální sociální práci a upozadění jiných podob chudoby a ekonomické nouze. Takto úzkým zaměřením docházelo ke zneviditelnění strukturálních problémů, které za prostorovou segregací a obecně marginálním postavením Romů stojí.“

Nyní se v některých městech a obcích díky angažovaným jednotlivcům i lokálním občanským iniciativám postupně rozšiřuje diskurz sociálního začleňování i o občanské posílení místních komunit. Ve spolupráci s institucionálními partnery (zejm. Ostravská univerzita, Krajský úřad Moravskoslezského kraje, Nadace Via a MPSV) i lídrů z místních komunit (např. platforma [Feder Drom](#)) se zvyšuje společné úsilí o společenskou změnu ve vnímání kontextu sociálního vyloučení. V [Akčním plánu 2021-2023 Strategie sociálního začleňování 2021-2030](#)

třetina ze 33 úkolů Agentury explicitně směřuje k podpoře aktivizace a zplnomocnění obyvatel ohrožených sociálním vyloučením prostřednictvím komunitní práce a participace. Na celonárodní úrovni je tím veřejně deklarováno, že občanské vyloučení je spoluutvářeno vyloučením určité skupiny obyvatel z rozhodovacích procesů, které je ovlivňují. Procesy sociálního začleňování již nejsou pouze otázkou sociální, ale i občansko-politickou (Dahl, 2015). Politiky zaměřené na sociální začleňování, které zohledňují pouze individuální úroveň, podle Čady (2015) nevedou k dlouhodobým a udržitelným řešením, zejména po ukončení financování projektů.

Dle Russella (2020) je načas si uvědomit, že primárně nemáme problém s bezpečností, mládeží, se zdravím, dokonce ani sociální problém, máme však problém s rozpadem sousedské soudržnosti a delegováním odpovědnosti za řešení lokálních problémů na institucionální autority. Hlavní řešení podle něj nespočívá v reformě institucí, ale ve změně uspořádání a sebeorganizaci místních společenství tak, aby se stala primárním centrem změny. Obnova místních společenství je možná pouze tehdy, když se skupiny lidí vyčleněných ze společnosti chopí předefinování těchto vztahů ze své vlastní pozice a perspektivy; pak se mohou zdraví těšit všichni. Tato cesta začíná na lokální úrovni, kde mobilizované komunity převezmou zodpovědnost za řešení vlastních problémů, institucionální systém jim k tomu uvolní prostor a podpoří lokální zájmy definované zdola.

Russellovy argumenty je možné považovat za burcování k akci, která souzní nejen s evidence-based přístupem (viz poznámka výše), avšak i s uvedenou změnou v nahlížení na sociální začleňování. Lze na nich ocenit důraz na překonání individualistického přístupu ke společenským otázkám a zaměření na komunitní solidaritu a sebeorganizaci. Sociální změna začíná posílením postavení sociálně vyloučených osob, které jim dle Bandurova konceptu vlastní účinnosti (1982) umožní utvářet svou vlastní budoucnost. Dle Gojové a kol. (2018) se proces práce na zvoleném tématu (tzv. vnější strategie) stává příležitostí pro rozvoj organizačních, lidských a sociálních kapacit komunity (tzv. vnitřní strategie). „Kýženým výsledkem by mělo být posílení zmocnění komunity, zlepšení konkrétní životní situace definované členy komunity a dopadem pak mírnění sociálního vyloučení.“ (Gojová a kol., 2018, s. 7).

KOMUNITNÍ PRÁCE A JEJÍ DOPADY

Komunitní práce je dlouhodobě působící odborná metoda sociální práce, jejímž subjektem/aktivním činitelem je sousedství/skupina místních obyvatel, které spojují společně definované potřeby a podmínky, ve kterých žijí. Jejím cílem je společenská změna na úrovni místního společenství. Zapojením do naplňování vlastních potřeb se lidé aktivizují a zplnomocňují k řešení společných témat. Aktivizace a zplnomocňování místních obyvatel vede k tomu, že komunita postupně nabývá schopnost řešit své potřeby vlastními silami a společně zvládat/ovlivňovat znevýhodňující a obtížné situace (Stanková a Bindasová, 2021).

Na rozdíl od jiných metod sociální práce se primárně zaměřuje na uschopnění místního společenství včetně obyvatel ohrožených sociálním vyloučením a neměla by řešit existenční potřeby obyvatel, na jejichž naplňování se prioritně zaměřuje především individuální sociální práce. Komunitní práce propojuje ostatní metody sociální práce, rozšiřuje možnosti místních obyvatel ovlivnit komunitně, co se s nimi a kolem nich děje, a zapojuje do procesu maximální počet členů a aktérů z místní komunity (Stanková a Bindasová, 2021).

Principy komunitní práce

Podle Stankové a Bindasové (2021) je základním principem komunitní práce to, že cíle určuje samotná komunita. Sama je pojmenovává, definuje a hledá způsoby, jak jich dosáhnout, je totiž expertem na vlastní situaci. Komunita také určuje proces a jeho výsledky, vytváří plán možných řešení i jejich formu. V neposlední řadě jsou členové a členky komunity zapojeni ve všech fázích a procesech komunitní práce (plánování, realizace, hodnocení). Komunita se aktivně účastní řešení své situace/tématu/zájmu.

V oblasti cílů překračuje komunitní práce cíle individuální sociální práce, neměla by ale zároveň nahrazovat činnost města a dalších institucí. Komunitní práci nelze redukovat na nástroj k řešení konkrétních problémů nebo zlepšování fyzického životního prostředí prostřednictvím svépomoci místních. Nejedná se ani o aktivitu aktivitu lidí směřující k propagaci individuálních zájmů, její přínos by měl zasahovat celé společenství. Zkreslené je i požadování změn pouze na straně členů socio-prostorově vyloučených komunit/sousedství, u řady témat je nutná součinnost s dalšími lokálními aktéry (Stanková a Bindasová, 2021).

Role komunitních pracovníků a dalších aktérů (Stanková a Bindasová, 2021)

Komunitní pracovníci a pracovníci nabízí členům místního společenství podporu při mapování, plánování a realizaci komunitních témat a využívají k tomu širokou škálu nástrojů

(od osobní motivace aktivních členů komunity až po rozvoj infrastruktury v lokalitě či zapojení do komunitního plánování). Iniciují, povzbuzují, mediují konflikty, facilitují jednání, hledají kompromisy, pozorují, koordinují (avšak nepřinášejí za členy komunity vlastní témata ani jejich řešení!). Komunitní pracovníci komunitu nerozvíjí, komunita se rozvíjí sama – za jejich podpory. Jejich činnost nejčastěji v praxi iniciuje a zajišťuje obec, nezisková organizace či církev. Na realizaci komunitní práce se kromě místní komunity a komunitních pracovníků mohou podílet i další aktéři, zejm., obec/místní samospráva včetně komisí a osadních výborů, místní instituce, spolky a neformální sdružení obyvatel, realizátoři sociální práce i další institucionální partneři následujícím způsobem:

- *Sousedství/komunita místních obyvatel* spolupracuje na identifikaci problémů a potřeb z vlastního pohledu, dosahuje shody na cílech a prioritách, domlouvá se na způsobu realizace společně stanovených cílů a spolupracuje na požadovaných opatřeních. Lídři zapojují ostatní členy komunity do rozhodování, plánování a realizace řešených témat, komunita/lokální skupina identifikuje a využívá vnější zdroje potřebné k práci na identifikovaných tématech komunity, členové komunity se účastní veřejných aktivit s dopadem na situaci v lokalitě.
- *Obce/zástupci místní samosprávy* obecně podporují komunitní rozvoj², rozvojem infrastruktury ovlivňují životní podmínky obyvatel, zajišťují dostupnost občanské vybavenosti, podílí se na rozvoji či snížení územní segregace, připravují strategické dokumenty a zapojují do plánování místní občany, aktivně vytváří a kultivují platformy / veřejný prostor pro vzájemnou komunikaci s veřejností a svrchu zapojují marginalizované skupiny místních obyvatel do politik, které se jich bezprostředně týkají, podporují lokální občanské iniciativy síťováním a propojováním (např. MA21), poskytováním zdrojů finančních i nefinančních.
- *Místní instituce, spolky a sdružení, realizátoři sociální práce* nabízejí a realizují služby a aktivity, reagují na potřeby místních obyvatel, v případě potřeby zvou zástupce místních aktivních obyvatel na jednání a vytváří k tomu vhodné podmínky, případně se sami účastní jednání místních obyvatel na jejich pozvání.

² Zejm. prostřednictvím podpory **participace veřejnosti** (zapojováním občanů) prostřednictvím:

- časově omezených veřejných slyšení/setkání
- průběžného/dlouhodobého zapojování veřejnosti včetně marginalizovaných skupin do plánovacích procesů
- cíleně zaměřených participativních metod s veřejností nebo specifických cílových skupin

- *Další institucionální partneři na regionální i celostátní úrovni (krajské úřady, vzdělavatelé, nadace, ministerstva atd.) zajišťují metodickou a finanční podporu pilotních projektů, realizaci výzkumů a evaluací, podporu vzdělávání komunitních pracovníků, zapojují se do odborných platforem na podporu komunitní práce, koordinace a facilitace veřejných setkání v socio-prostorově vyloučených komunitách a sousedstvích.*

Přínosy komunitní práce

Podle Aresty a kol. (2022) vede komunitní práce k postupnému zplnomocňování celých komunit a jejich obyvatel k samostatnému řešení svých potřeb a tím ke stírání rozdílů mezi socio-prostorově vyloučenými komunitami a ostatní veřejností. Zvyšuje participaci a občanskou angažovanost obyvatel žijících v sociálním vyloučení, nezaměřuje se zároveň (pouze) na problémy a deficity – staví na silných stránkách a potenciálu místních obyvatel, využívá vnitřní zdroje komunity k jejich maximálnímu uschopnění řešit společně definované potřeby.

Komunitní práce také aktivně pracuje s předsudky a stereotypy ve společnosti prostřednictvím aktivizace, posilování sebedůvěry a sebeúcty obyvatel žijících v sociálním vyloučení. Postupy a metody komunitní práce jsou univerzální a přenositelné do různorodých kontextů obcí a místních komunit ohrožených sociálním vyloučením, výsledky a efekty se projeví v dlouhodobém horizontu a jsou udržitelné (Aresta a kol., 2022).

Zkušenosti s realizací potvrzují podle Kandlera (2021b) a Kandlera & Hilscher (2025) řadu dalších přínosů. Lidé sami identifikují, v čem je jejich situace špatná a co chtějí změnit, a zapojují do realizace změny. Témata řešená metodou komunitní práce mají díky tomu udržitelný charakter.³ Komunitní práce čerpá ze zdrojů uvnitř i vně komunity, k dispozici je tedy mnoho expertů na sociální vyloučení: odborníky na svojí situaci jsou sami členové socio-prostorově vyloučených komunit/sousedství. Komunitní práce uschopňuje komunitu v získávání jejích vlastních zdrojů a práci s nimi, a to jak v rámci komunity, tak i mimo ni. Uschopnění/zmocnění lidé jsou schopni řešit témata a složitosti vlastní situace převážně svými zdroji.

³ Tím, že se členové komunity účastní všech kroků a postupů – od volby tématu přes výběr těch, které chtějí řešit, plánování a tvorbu strategie řešení po samotnou realizaci – výstupy považují „za své“. Je to dlouhodobá práce, která má udržitelné výsledky.

Příklady konkrétních výsledků komunitní práce na základě inspirativní praxe (Kandler, 2021b; Kandler & Hilscher, 2025)

Příklady lokalit, kde se komunitní práce dlouhodobě realizuje, ukazují konkrétní pozitivní vlivy např. ve vyjednávání s majiteli bytového fondu. Komunity dokázaly podřídit a přizpůsobit individuální zájmy svých členů ve prospěch společných priorit, stmelit se, vytvořit funkční svépomocné sítě, navázat spolupráci s NNO / realizátory služeb, uklidnit vyhrocenou situaci mezi minoritou a majoritou, zapojit do spolupráce ohrožené rodiny s dětmi. Rodiče se spojili a začali svépomocně zajišťovat volnočasové aktivity pro děti, např. letní dětský tábor nebo odpolední kroužky. Jinde si místní obyvatelé opravili a vybavili společný komunitní prostor, sehnali výtvarný a spotřební materiál a podělili se o své zdroje s ostatními potřebnými (klubem seniorů, NZDM apod.). Další community vytvořily udržitelné zázemí pro kulturní a společenské akce, revitalizovali veřejný prostor anebo provozují kavárnu.

Prostřednictvím komunitní práce se místní obyvatelé učí reflektovat lokální aktuální dění, společné potřeby a problémy z vlastního pohledu, občansky se organizovat a aktivizovat (např. aktivizace místních obyvatel při přemnožení koček v socio-prostorově vyloučených sousedstvích). Komunitní práce zároveň podporuje zapojování a zplnomocňování lidí na okraji, prostřednictvím komunitní práce se zapojují i lidé, kteří nejsou běžně slyšet, běžně se nezapojují (např. aktivní rodiče, kteří se zapojují do volnočasových aktivit s dětmi dle svých schopností a kapacit)

Komunitní práce také pomáhá zlepšovat vztahy uvnitř i vně community lepším propojováním lidí a institucí a posilováním pozitivní zkušenosti ze spolupráce (např. aktivní maminky se organizují při úklidech společných prostor). Komunitní pracovník tlumočí a vysvětluje informace mezi městem a místní komunitou (téma bezpečnosti v obci, dopravní omezení apod.).

Z krátkodobého hlediska komunitní práce posouvá u lidí ze sociálně vyloučeného prostředí hranice možného, „nikdy nic nejde“ se může postupně měnit v reálnou změnu, konkrétní akci. Na základě zkušenosti se postupně učí spolupracovat a aktivně občansky jednat při řešení naléhavých společných potřeb a zájmů → z dlouhodobého hlediska bude komunita postupně schopnější řešit samostatně svoje problémy.

Proč by měla být komunitní práce běžnější součástí politik sociálního začleňování?

Sociální kapitál dle Menahem a kol. (2011) zvyšuje účinnost politik zaměřených na chudé community. Uvedená empirická zjištění implikují význam komunitní práce při řešení

mnohohrstevnaté povahy sociálního vyloučení. Komunitní práce pomáhá nejen čelit bezprostředním problémům, kterým čelí sociálně vyloučené skupiny obyvatel, ale také zakotvit udržitelné participativní postupy v rámci modelů místní veřejné správy.

Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR a Strategie sociálního začleňování 2021–2030 poskytují komplexní data, poznatky a strategické rámce, které podtrhují nepostradatelnou vazbu mezi komunitní prací a účinnými politikami sociálního začleňování:

- „Pro dosažení vrcholu pyramidy (viz níže, pozn. aut.) – občanského a politického zmocnění obyvatel lokalit, kdy budou nejen objekty pomoci veřejných politik, ale aktivními subjekty participujícími na jejich vzniku a implementaci – je třeba opustit převládající paternalistický postoj projektů (obzvláště těch, které řeší zástupci veřejné správy). Jedině tak se reprezentanti sociálně vyloučených lokalit (SVL) stanou jejich aktivní a plnohodnotnou součástí. Z hlediska přínosu pro cílovou skupinu by všechny činnosti rozvíjené v projektech měly sledovat jeden hlavní a společný cíl: aktivizovat cílovou skupinu a motivovat ji k řešení pocíťovaných problémů přednostně vlastními silami. Cílem sociální práce není přenášet zodpovědnost za řešení problémů na sociální pracovníky při zachování pasivního postoje cílové skupiny. Naopak – cílová skupina by si měla prostřednictvím projektů osvojit schopnosti, jak se osamostatnit a postavit se na vlastní nohy.“ (GAC, 2015, s. 87)
- „Jako efektivní cesta se jeví jednoznačně metoda komunitní práce. V místech, kde se jí daří rozvíjet, také obyvatelé lokalit mnohem jednoznačněji vyjadřují své potřeby. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že participace sociálně vyloučených občanů na životě své komunity či rozhodnutích, která se jí týkají, není nic samozřejmého. Lidé žijící v sociálně vyloučeném prostředí potřebují čas a adekvátní fóra k tomu, aby získali kompetence k reflektování a hájení svých potřeb a preferencí formou srozumitelnou pro majoritní společnost.“ (GAC, 2015, s. 89-90)
- „Projekty prokázaly, že komunitní práce se velmi dobře hodí pro práci s obyvateli SVL, protože hledá zdroje ke změně přímo v komunitě. Osvědčila se hlavní přednost komunitní práce – její schopnost reagovat obsahem i formami na měnící se potřeby cílové skupiny v průběhu její aktivizace. Právě pro úzké napojení na potřeby cílové skupiny a iniciaci její vlastní aktivity by si komunitní práce zasloužila více pozornosti.“ (GAC, 2015, s. 95) Tyto závěry potvrzují i příklady dobré praxe, které projekt popsal v Příručce inspirativních praxí (Kandler & Hilscher, 2025).
- Dle [Strategie sociálního začleňování 2021-2030](#) je cílem sociálního začleňování posílit participaci osob sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených na

rozhodování o řešení sociálního vyloučení, prostřednictvím spolupráce mezi veřejnou správou a místní občanskou společností zvýšit synergie intervencí, kvalitu a koherenci veřejných politik a prostřednictvím komunitní práce a participace obyvatel SVL umožnit sociální změnu a vyrovnání disproporcí mezi potřebami lidí a zdroji.

Obrázek 1 – pyramida hodnocení dopadů

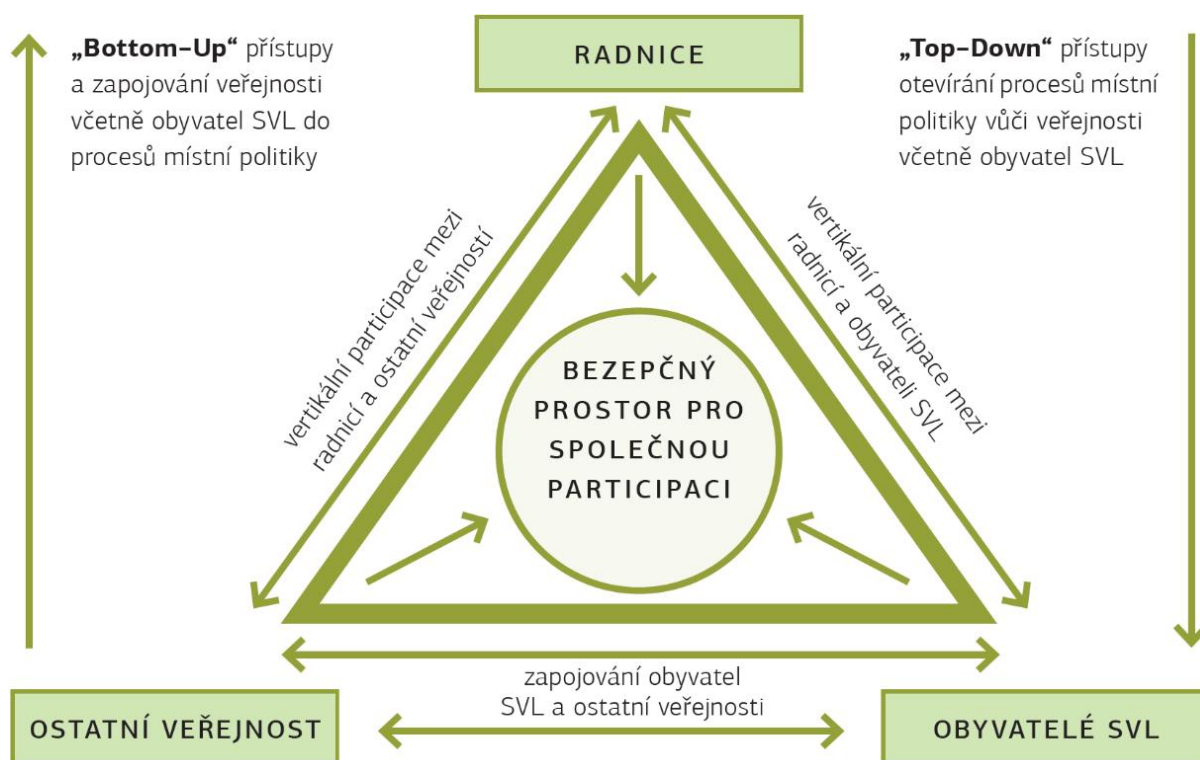
• Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit (GAC, 2015, s. 91)

JAK MOHOU OBCE V PRAXI PŘÍSPĚT K AKTIVIZACI A ZPLNOMOCNĚNÍ OBYVATEL

Dle Humlové a kol. (2022) by měly zejm. sociální pracovníci podporovat místní samosprávy, aby lépe rozuměly principům a limitům komunitní práce a aktivně zapojovali místní komunitu prostřednictvím občanské participace, např. formou:

- Veřejných slyšení/setkání jako časově omezené oboustranné komunikace, kdy veřejnost jednorázově či krátkodobě vyjadřuje směrem k radnici své potřeby, obavy, kritiku či naopak souhlas s tím, jak radnice postupuje u konkrétních rozvojových záměrů, plánovaných investičních projektů apod. Veřejná slyšení navíc umožňují městu vytipovat v komunitách přirozené lídry, které může dále zapojit do činnosti pracovních skupin a do projektů (např. jako asistenty prevence kriminality, domovníky, peer asistenty/interkulturní pracovníky apod.).
- Průběžného zapojování veřejnosti – jde o dlouhodobou, opakující se cílenou aktivitu / komplexní program usilující o zapojení veřejnosti včetně marginalizovaných skupin do plánovacích procesů na obecnější úrovni za určitým předem stanoveným cílem (rozvoj města, integrace menšin apod.). Může se jednat o přípravu strategických rozvojových plánů, územních plánů či komunitních plánů rozvoje sociálních služeb s cílem konzultovat navrhované kroky s dotčenými skupinami obyvatel a ujistit se, že problémy, jež plány řeší, jsou pojmenovány správně a na navrhovaných řešeních bude ve městě nebo obci širší shoda.
- Participativních metod, které cílí na sdílení a aktivní spolupodílení se veřejnosti na společném řešení. Město chce od lidí nejenom zjistit, co si lidé myslí, potřebují, preferují, ale také aby se místní obyvatelé zapojili do řešení. Součástí by měla být dostatečná příprava a obsazení zkušeného externího facilitátora jednání. Vždy je třeba nejdříve individuálně posoudit každou situaci a podle toho vybrat a kombinovat nástroje a techniky pro zapojení veřejnosti včetně různých cílových a zájmových skupin (např. fokusní skupiny, World Café, strategický integrační workshop či tvorba vize komunity).

Obrázek 2 – trojúhelník participace v obcích se socio-prostorově vyloučenými sousedstvími

Zdroj: Metodika sociální participace (2021a)

Přínos projektu Agentury na podporu komunitní práce

Současný projekt *Podpora územního rozšíření a metodického rozvoje komunitní práce v území s koncentrací sociálního vyloučení* (reg. č: CZ.03.02.02/00/22_004/0000341) dlouhodobě podporuje obce, města a mikroregiony se zvýšenou koncentrací sociálního vyloučení při zavádění, hodnocení a rozvoji komunitní práce, která vede k aktivizaci a zplnomocnění obyvatel sociálně vyloučených sousedství. Poskytuje metodickou podporu jednotlivým realizátorům i dalším aktérům komunitní práce a přispívá k ukotvení metody na lokální i systémové úrovni. Projekt zároveň pomáhá vyhodnocovat realizaci komunitní práce ve spolupracujících lokalitách (zejm. z výzev OPŽ+) a podporuje realizátory v reflexi, hodnocení a prezentaci výsledků komunitní práce skrze sebeevaluaci, čímž jsou ověřovány účinnost a dopady komunitní práce.

Během své téměř tříleté existence poskytl projekt přímou metodickou podporu více jak 20 realizátorům komunitní práce, zorganizoval řadu metodických workshopů, konferencí a kulatých stolů věnovaných rozvoji metody komunitní práce i vzdělávání. Projekt dále uspořádal 2 vzdělávací kurzy pro garantky i metodiky komunitní práce, realizoval 2 výzkumy a publikoval několik odborných studií a metodických dokumentů, např. Příručku inspirativních praxí

komunitní práce nebo Manuál evaluace v komunitní práci. V neposlední řadě sám implementoval a vyhodnocoval komunitní práci v obcích Hanušovice a Ralsko, obě zmíněné obce stojí o pokračování komunitní práce v lokalitě a v současnosti podaly návazný projekt komunitní práce ve výzvě 106 OPZ+. Projekt tedy v mnoha oblastech přispívá k rozvoji komunitní práce, její metody i implementace, a vytváří podmínky k rozvoji místních společenství a posilování občanské participace.

ZÁVĚR

Komunitní práce, pokud je prováděna v souladu s výše uvedenými principy, představuje zásadní krok k přetvoření prostředí sociální práce a komunitního rozvoje v obcích, městech a mikroregionech zatížených sociálním vyloučením. Podporou prostředí, v němž se komunitní práce realizuje, je ve spolupráci místních samospráv a dalších spolupracujících institucí možné připravit podmínky pro obnovu a rozvoj kompetentních a odolných komunit. V tomto společném úsilí nejde pouze o poskytování metodické podpory nebo školení; jde o legitimizaci a zakořenění komunitní práce jako zásadního a profesionálního přístupu k sociálnímu začleňování a občanskému zmocňování.

Ústředním bodem uvedené strategie legitimizace komunitní práce jako odborné metody sociální práce, která bude relevantní součástí politik sociálního začleňování na úrovni místního společenství, je proměna vnímání a přístupu k lidem žijícím v sociálním vyloučení. Jak je v článku zdůrazněno, posílání zmocňujících přístupů přesahuje pouhou geografickou identifikaci vyloučených lokalit; směřuje ke komplexnějšímu a udržitelnějšímu řešení sociálně-prostorového vyloučení. Toto rozšířené pojetí podněcuje nezbytný posun v perspektivě od léčby míst a jednotlivců k posílení postavení místních společenství, od stigmatizace k aktivnímu zapojení a uznání silných stránek a potenciálu místních komunit.

V článku byly představeny důkazy obhajující spolupráci a budování kapacit mezi zúčastněnými stranami – od pracovníků vládních agentur po komunální i celostátní politiky a od úředníků veřejné správy po nevládní organizace. Vybavením těchto klíčových aktérů znalostmi, dovednostmi a postoji potřebnými pro zavádění a rozvoj komunitní práce je možné nejen zvyšovat dlouhodobou účinnost politik sociálního začleňování, avšak také jejich udržitelnost a legitimitu.

V neposlední řadě je zdůrazněna nezastupitelná role respektu a důstojnosti k přehlíženým skupinám obyvatel a jejich aktivní účasti v boji proti stigmatizaci spojené se sociálním vyloučením. Obhajobou těchto hodnot se zasazujeme nejen o rozšíření oboru sociální práce, ale také o kulturní posun směrem k větší inkluzivitě, porozumění a vzájemnému respektu ve společnosti. Tím je posilován společný závazek k budování otevřené společnosti, v níž má každý člověk bez ohledu na své sociální postavení nebo zeměpisnou polohu možnost přispívat k soudržné a silné místní komunitě a mít z ní prospěch.

V tomto světle je článek svědectvím o transformační síle komunitní práce, pokud je prováděna s respektem, citlivostí a hlubokou vírou v potenciál každého člena komunity. Je naší společnou odpovědností, abychom se při svém dalším postupu řídili těmito zásadami a připravili tak půdu

pro inkluzivnější, chápavější a soudržnější českou společnost připravenou čelit akcelerujícím celospolečenským výzvám (změna klimatu, válečné konflikty, epidemie infekčních onemocnění apod.). Projekt *Podpora územního rozšíření a metodického rozvoje komunitní práce v území s koncentrací sociálního vyloučení* komunitní práci a její rozvoj v posledních letech úspěšně podporoval, po jeho konci ale bude potřeba udržet dostatečně stabilní podpůrnou síť, kterou se i díky projektu podařilo vytvořit, a rozvíjet dále myšlenky komunitní práce i její praxi.

ZDROJE

Aresta, V., et. al. (2022). *Analýza nástrojů určených k prevenci a řešení sociálního začleňování na úrovni obce*. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/analyza-nastroju-urcenyh-k-prevenci-a-reseni-socialniho-zaclenovani-na-urovni-obce-osz-2022>

Bandura, A. (1982). Mechanismus vlastní účinnosti v lidské činnosti. *American psychologist*, Vol. 37, s. 122 -147.

Čada, K. et. al. (2015). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC.

Dahl, R. (2015). *On democracy*.

Gojová, A., et. al. (2018). *Identifikace a analýza faktorů přispívajících k účinnosti a efektivnosti komunitní práce*. Dostupné z: https://dokumenty.osu.cz/fss/evkomunitni_prace/identifikace-a-analyza.pdf

Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., Baker, M., Harris, T., & Stephenson, D. (2015). Loneliness and Social Isolation as Risk Factors for Mortality: A Meta-Analytic Review. *Faculty Publications*, 1996. Převzato z <https://scholarsarchive.byu.edu/facpub/1996>

Humlová, V., Kandler, M., Masníková, H., Stanková, Z. (2022). *Podpora romských lídryň v sociálně vyloučených lokalitách*. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/inspirace-pro-praxi/podpora-romskych-lidryn-v-socialne-vyloucenych-lokalitach/>

Kandler, M. (2021a). *Metodika participace*. Agentura pro sociální začleňování. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/metodika-socialni-participace>

Kandler, M. (2021b). *Příručka dobré praxe: Komunitní práce v obcích s koncentrací sociálního vyloučení*. Agentura pro sociální začleňování. Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/komunitni-prace

Kandler, M., Hilscher, Z. (2025). Příručka inspirativních praxí komunitní práce. Agentura pro sociální začleňování, MMR. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/prirucka-inspirativnich-praxi-komunitni-prace-osz-2025/>

Knapp, M. (2023). *Přístupy k sociálnímu začleňování v kontextu sociálně vyloučených lokalit*. Ostravská univerzita.

Menahem, G., Gideon, D., Itzhak Haim, D. (2011). Bonding and Bridging Associational Social Capital and the Financial Performance of Local Authorities in Israel. *Public Management Review* 13(5), p.659-681. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14719037.2010.532962>

Pospíšil, F., Trlifajová, L. (2023). Sekuritizace zespodu. Jak politiky nulové tolerance utvářely český sociální systém. *Romano džaniben* 30 (2): 15–39. Dostupné z: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10461869>

Russell, R. (2020). *Community Medicine*, Vol. 1. Dostupné z: <https://www.nurturedevelopment.org/blog/we-dont-have-a-health-problem-we-have-a-village-problem>

Stanková, Z., Bindasová, J. (2021). *Metodika: Komunitní práce v obcích s koncentrací sociálního vyloučení*. Agentura pro sociální začleňování. Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/metodika-komunitni-prace